

Työssä oppiminen

Raija Meriläinen

KT, opetusneuvos

Ammatillisen koulutuksen osasto (AMOS),

Opetus- ja kulttuuriministeriö

raija.merilainen@minedu.fi

Mari Räcköläinen

FT, VTM, opetusneuvos

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

(Karvi)

mari.rakkolainen@karvi.fi

Vuoden viimeisen Ammatikasvatuksen aikakauskirjan punaisena lankana on laaja työssä oppimisen teema. Työssä oppimisen vahvistaminen on näkynyt koulutuspolitiikan agendalla jo vuosia, ja usein se on liitetty yksilöllisiin opintopolkuihin. Suomalaisen koulutuspoliittisen päätöksenteon keskiöön nousi 1990-luvulla yksilö järjestelmän sijaan (Meriläinen 2011). Kehitystä edisti myös työssä oppiminen, jonka katsotaan tukevan ja vahvistavan yksilön oppimista ja samalla kasvattavan hänen työelämätaitojaan. Ammatillisen koulutuksen uudista-

mista on vauhdittanut erityisesti tavoite vastata työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin ja kyky reagoida herkästi.

Pääministeri Sipilän johtaman hallituksen strategisessa hallitusohjelmassa on lähtökohtana ajatus ”Suomi on modernin ja innostavan oppimisen kärkimaa”. Ohjelman tavoitteissa esillä on osaaminen ja koulutus, joiden osalta tulee lisätä vuorovaikutusta työelämän kanssa. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformin yhtenä tavoitteena on lisätä työpaikoilla tapahtuvaa oppimista. (Ratkaisujen Suomi, 17–18.)

Työssä oppimisessa on kyseessä kokonaisvaltainen osaamisen täydentäminen. Siinä ovat mukana opiskelija, ohjaaja sekä työnantaja. Samalla on tarkasteltava opettajuutta ja sen roolin muutosta, oppimisympäristöjä sekä opettamisen monipuolisia pedagogisia ratkaisuja. Työssä oppiminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan opiskelija on samalla työyhteisön ja opiskelijaverkon jäsen. Näin uuden osaamisen hankkiminen on ennen kaikkea yhteisöllinen tapahtuma.

Merkittävä uudistus on ollut osaamisen näyttöihin perustuva arviointi. Ammatillisessa peruskoulutuksessa osaamista arvioidaan ammattiosaamisen näyttöissä työelämän toimintaympäristöissä, osana työyhteisöjen toimintaa. Näytöt ovat edistäneet koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja niillä on ollut paljon myönteisiä vaikutuksia oppimiseen ja opetukseen. Näytöillä voidaan edistää työssä oppimista. Arviointiuudistuksen myötä opettajat ja työelämän edustajat osallistuvat nyt yhdessä ammatillisen osaamisen arviointiin. Eri osapuolet luottavat arviointiin, vaikka näyttöjen vertailtavuus ongelmatunnistetaankin. Näyttöjen kriteeriperusteinen arviointi kohdistuu toimintaprosesseihin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen. Näyttöihin perustuva arviointi on autenttista ja kontekstuaalista, mikä tekee siitä hyvin vaativaa ja haasteellista arvioijille ja tietysti myös opiskelijalle, jonka itsearviointitaitojen tulisi kehittyä koulutuksessa. (Räkköläinen 2011; Räisänen & Räkköläinen 2013; 2014).

Ajankohtaisessa ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän uudistuksessa korostetaan osaamisperusteisuutta ja henkilökohtaistamista. Uudistuksen toimeenpanossa on oppimisympäristöjen ja opettaja työn muutoksen rinnalla tärkeää

kiinnittää huomiota myös osaamisen arviointitaitojen vahvistamiseen ja menetelmien kehittämiseen, jotta yksilöllinen osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen todella tuo joustavuutta opintopolkuihin. Näyttöperusteinen osaamisen arviointi on työelämälähtöinen tapa arvioida, tunnistaa ja tunnustaa osaamista. Arvioinnin luotettavuuden varmistaminen ja osallisuus arvioinnissa ovat kaikkien osapuolten luottamuksen säilyttämiseksi edelleen tärkeitä vaatimuksia.

Merkittävä uudistus on ollut osaamisen näyttöihin perustuva arviointi.

Ammatillisen koulutuksen rakennetta ja sisältöjä on uudistettu säännöllisesti 1990-luvulta lähtien. Opetushallituksen tuore tilannekatsaus ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuudesta tuo esiin, että ohjausasiakirjoissa painottuu erityisesti koulutuksen muotovastaavuus eikä niinkään sisältövastaavuus osaamistarpeisiin (Opetushallitus 2015). Opetussuunnitelmien sisältöjä, osaamisen arvioinnin kriteereitä johdetaan ja työssä oppimisen tavoitteita asetetaan jo työelämälähtöisesti, mutta toteutetaanko koulutus työelämäläheisesti kiinnittäen huomiota myös pedagogiikkaan ja opetusmenetelmiin – mitä oikeastaan on työelämäpedagogiikka? Osaamisperusteisuuden myötä tuleva uusi haaste onkin, miten osaamisen siirrettävyys työelämän eri ympäristöihin voidaan varmistaa sekä miten osaamisen kehittymistä seurataan ja siirtovaikutusta arvioidaan. (Räisänen & Räkköläinen 2014.)

Kirjoittajakutsumme lehteen oli hyvin avoin. Halusimme näin tehdä mahdolliseksi laajan teeman tarkastelun eri näkökulmista. Koska on tärkeää, että keskustelua ammatillisen koulutuksen kehityksestä käydään laajasti ja monipuolisesti, pyysimme myös työelämän keskeisiltä järjestöiltä näkemyksiä ammatillisen koulutuksen nykytilasta ja reformin vaikutuksista sekä tulevaisuuden näkymistä sähköisellä haastattelukyselyllä. Lähetimme sähköpostitse haastattelukysymykset ja järjestöjen edustajat kirjoittivat vastauksia ammatillisen koulutuksen nykytilasta ja käynnissä olevasta toisen reformista sekä siitä, miltä ammatillinen koulutusta näyttää vuonna 2025. Haastatteluihin vastattiin innokkaasti. Luetuamme materiaalin, totesimme, että saamamme vastaukset ansaitsevat päästä artikkelimuotoon. Haastattelut julkaistaan vuoden 2016 ensimmäisessä Ammatikasvatuksen aikakauskirjan numerossa. Kiitämme kaikkia haastatteluihin vastanneita (Akava, EK, Kuntaliitto, OAJ, SAK, Suomen Yrittäjät, MTK, Arene ja OSKU).

Lehtemme mahtuu nyt kaikkiaan kahdeksan erilaista tekstiä, kun päätimme muuttaa haastattelumateriaalin varsinaiseksi artikkeliksi. Yllätyimme siitä, miten erilaisia artikkeliehdotuksia saimme tähän teemaan. Tiivis lehti rakentuu kahteen osaan eli artikkeleihin ja katsauksiin. Toimitustyön teimme yhdessä keskustellen ja olemme kiitollisia kaikille kirjoittajille, jotka työstivät saamansa palautteen pohjalta artikkeleitaan ja näin saimme ne teille luettavaksi.

Lehden kaksi ensimmäistä artikkelia ovat käyneet läpi referee -menettelyn. Niistä ensimmäinen tarkastelee työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja ohjausta

edistäviä ja estäviä tekijöitä. Sen ovat kirjoittaneet Heta Rintala, Susanna Mikkonen, Laura Pylväs, Petri Nokelainen ja Liisa Postareff (2015). Lähtökohtana on ammatillisen koulutuksen reformin pyrkimys lisätä työpaikoilla tapahtuvaa oppimista. Kirjoitus perustuu kirjallisuuskatsaukseen, jossa tarkastellaan ohjausta ammatillisen koulutuksen kontekstissa osana työpaikalla tapahtuvaa oppimista. Artikkelista nousevat esiin muun muassa ohjaus, koulutusohjelmat ja yhteisöllisyys, jotka kaikki ovat sidoksissa myös opettajuuteen.

Toisen referee-artikkeleista ovat kirjoittaneet Arto O. Salonen, Carina Savander-Ranne ja Merja Reijonen (2015). Se pureutuu organisaatiokulttuuriin ja siinä opettajuuden muutosmahdollisuuksiin. Artikkeliksi nostaa esille kilpailullisuuden osana nykyhetken koulutuspolitiikkaa ja koulutusorganisaation johtamista. Tekstistä nousee esille ajatus muutoksen nopeudesta ja sen hallittavuudesta, juuri siihen tutkimukseen haastatellut opettajat haluaisivat vaikuttaa.

Lehden kolmannessa artikkelissa Anita Saaranen-Kauppinen (2015) pohtii vuorovaikutusosaamista insinööri-koulutuksessa. Lähtökohta on mielenkiintoinen, sillä tekniikan ala ja ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot on harvemmin yhdistetty toisiinsa, mutta työn muutoksessa pelkkä tekniikan hallinta ei riitä. Tässäkin artikkelissa nousee esille opettajuus.

Asta Wahlgrén ja Tero Janatuinen (2015) tutkivat artikkelissaan akateemista laatua ja sen ulottuvuuksia. Laatu on kirjoittajien mukaan noussut merkittäväksi kilpailutekijäksi korkeakoulun aseman määrittämisessä. Tarkastelun kohteena on, miten henkilöstö ymmärtää

akateemisen laadun opetuksessa ja oppimisessa. Korkeakouluille ominaisena pidetään riittävän teoreettisen osaamisen varmistamista ja työelämävastaavuuden huomioimista.

Katsauksista ensimmäinen on Leena Jokisen, Johanna Ollilan ja Kati Vuorisalon kirjoitus (2015), jossa katsellaan tulevaisuuteen. Kirjoittajat tarkastelevat, millaisia työn ja elämänhallinnan taitoja tulevaisuudessa voi tarkastella. Yhtenä näkökulmana on omaa tulevaisuutta koskevat valinnat ja uraohjaus. He myös kysyvät, onko ihmisen työllä tulevaisuutta.

Eija Raatikainen (2015) kuvaa vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden työssä oppimisen vaihtoehtona. Puheenvuorossa esitellään oppimisen pedagogisesta malli, jota on sovellettu ammattikorkeakoulussa ja jota voidaan soveltaa alasta ja tutkinnosta riippumatta. Malli ylittää työpaikkojen rajoja ja edistää verkottumista.

Mikko Laasasen, Pirkko Kourin, Merja Sinkkosen, Hanna Hopian ja Anne Hakalan (2015) kirjoituksessa pohditaan alumnitoiminnan merkitystä ylemmän ammattikorkeakouluopintojen tavoitteiden edistämisessä. Alumniyhteistyö syventää opintoihin osallistuvien osaamista ja vahvistaa amatillista itsevarmuutta ja edistää ammattikorkeakoulujen ja työpaikkojen yhteistyötä.

Laura Jauhola esittelee opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamissa nuorten työssäoppimis- ja oppisopimusuudistuksen toimenpideohjelman hankkeissa (2014 - 2015) tehtyä nuorten oppisopimuskoulutuksen kehittämistyötä. Kirjoituksessa tarkastellaan hankkeiden vaikutukset työllistymiseen ja työelämän tar-

peisiin vastaamiseen. Kehittämistyö on edistänyt oppilaitosmuotoisen koulutuksen ja oppisopimustoimijoiden yhteistyötä ja uusia toimintamalleja on syntynyt.

Vuoden viimeinen Ammattikasvatuksen aikakausikirja päättää vuoden 2015, jonka aikana koulutuspolitiikan kenttä on Suomessa muuttunut. Sen taustalta löytyvät uusi hallitus ja opetusministeri sekä kärkihankkeet, joista toisen asteen amatillista koulutusta vie uuteen suuntaa reformi sekä opettajan koulutuksen uudistaminen. Tulevaisuutta on mahdollonta ennustaa, mutta tutkimuksen avulla voimme edistää tulevaisuuden päätöksentekoa.

Lähteet

Hallituksen ohjelma. (2015). *Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015*. Hallituksen julkaisusarja 19/2015. Valtioneuvoston kanslia. Haettu joulukuun 15, 2015, sivustolta http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1433371/Tiedonanto_Sipil%C3%A4_29052015_final.pdf/6de03651-4770-492a-907f-89452141d0d5.

Jokinen, L., Ollila, J., & Vuorisalo, K. (2015). Tulevaisuusohjauksen mallia rakentamassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 62–68.

Meriläinen, R. (2011). *Valkolakki vai haalarit, vaiko molemmat. Koulutuspolitiikan vaikuttajien näkemykset toisen asteen kehityksestä*. Akateeminen väitöskirja. Superin julkaisu 1/2011. Helsinki: Unigrafia.

Opetushallitus. (2015). Mitä tarkoittaa ”ammatillisen koulutuksen työelämävastaavuus”? Teoksessa L. Aarnio, & S. Pukkinen (toim.) *Tilannekatsaus marraskuu 2015*. Raportit ja selvitykset 2015:7. Haettu joulukuun 15, 2015, sivustolta http://www.oph.fi/julkaisut/2015/mita_tarκοittaa_ammattillisen_koulutuksen_työelämävastaavuus.

Raatikainen, E. (2015). Työelämäosaaminen kehittyy vapaaehtoistoiminnassa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 69–74.

Rintala, H., Mikkonen, S., Pylväs, L., Noke-lainen, P., & Postareff, L. (2015). Työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja ohjausta edistävät ja estävät tekijät. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 9–21.

Räisänen, A., & Rökköläinen, M. (2013). Assessment of learning outcomes in Finnish vocational education and training. Assessment in education: Principles, Policy & Practice. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*, 21(1), 109–124.

Räisänen, A., & Rökköläinen, M. (2014). Developmental assessment of Learning Outcomes.

Teoksessa Satu Kalliola (toim.) *Evaluation as a tool for Research, Learning and making things better* (ss. 241–265). Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Rökköläinen, M. (2011). *Mitä näytöt näyttävät? Luovuus ja luottamus ammatillisten perustutkintojen näyttöperusteisessa arviointiprosessissa*. Akateeminen väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1636. Tampere: Tampereen yliopisto.

Saaranen-Kauppinen, A. (2015). ”Se pitää naamioida jokskuks” – vuorovaikutusosaaminen insinööri-koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 42–51.

Salonen, A. O., Savander-Ranne, C., & Reijonen, M. (2015). Metropolian Ammattikorkeakoulun organisaatiokulttuuri ja sen muutosmahdollisuudet opettajien kuvaamina. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 22–41.

Wahlgrén, A., & Janatuinen, T. (2015). Henkilöstön käsityksiä korkeakoululle ominaisesta opetuksen ja oppimisen laadusta ammattikorkeakoulussa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(4), 52–61.